

مصونیت پارلمانی

مصونیت پارلمانی عبارت از مجموعه قواعد و قوانینی است که نماینده پارلمان را از آثار تعقیب جزائی مصون و مأمون داشته و او را در انجام وظیفه نمایندگی حمایت می نماید.

زمانی که هنوز مجامع پارلمانی در دنیا قدرت امروزی خود را کسب نکرده و بلکه در قبال دولتها و قوه مجریه بسیار ضعیف بودند و هم چنین محاکم و دادگاهها تحت سلطه و نفوذ دولتها قرار داشتند مصونیت پارلمانی برای نمایندگان دارای اهمیت حیاتی بود ولی دروضع کنونی با قدرتی که پارلمانهای ملل متمدنه از لحاظ حکومت عالیه کشور بلست آورده اند و در واقع تنها منشاء و منبع قدرت حکومتها محسوب میشوند، مصونیت پارلمانی ضرورت اولیه و قدیمی خود را از دست داده است. مگر در کشورهایی که حکومت پارلمانی قوام کافی نداشته و پارلمان اولویت قطعی خود را نسبت بقوه مجریه تحصیل نکرده است. امروزه احساسات عمومی مردم جهان متمدن از مشاهده برقراری بک امتیاز خاصی در حق عدهای که عنوان نمایندگی دارند جریحه دار میشود و مصونیت پارلمانی بمتوان ناقص یکی از مهمترین اصول آزادی و حقوقی یعنی تساوی افراد در مقابل قانون و قضاوت تلقی میگردد. معذک که این قاعده باز قسمت عمده فلسفه وجودی خود را محفوظ نگه داشته و تقریباً تمام قوانین اساسی کشورهای مختلف برقراری آنرا لازم و ضروری تشخیص داده است زیرا گرچه ظاهراً از عنوان مصونیت پارلمانی شخص نماینده مجلس مقننه استفاده می نماید.

ولی در معنی علت برقراری این قاعده حفظ منافع شخصی نمایندگان نبوده و بلکه منظور اصلی جلوگیری از فلج شدن مجالس مقننه و تأمین منافع عمومی جامعه و صیانت آزادی و رژیم پارلمانی از تعدیات احتمالی قوای دیگر میباشد. و مادام که در کشوری قوه قضائیه استقلال تام و تمام و آمریت قطعی و حقیقی خود را نسبت بسایر دستگاههای حکومتی تأمین نکرده برقراری مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس ضروری و لازم است. مصونیت پارلمانی دارای دو جنبه است اول عدم مسئولیت پارلمانی دوم مصونیت جزائی یا مصونیت پارلمانی بمعنای اخص.

۱- عدم مسئولیت پارلمانی *L'irresponsabilité parlementaire* هرگاه نماینده مجلس بمناسبت انجام وظایف نمایندگی اظهاراتی نماید و یا اعمال و افعالی انجام دهد که ایراد آن اظهارات و انجام آن اعمال از ناحیه اشخاص عادی جرم تلقی شود، نماینده مجلس را باستناد اظهارات و اعمال و افعال مزبور نمیتوان تحت تعقیب جزائی قرارداد و بعبارت دیگر عمل او در این مورد جرم محسوب نمی شود.

مصونیت پارلمانی

مثلاً هرگاه نماینده مجلس اسناد دزدی و رشوه و حتی نسبت ارتکاب قتل بکسی دهد بدون آنکه ثابت نماید یا با نطق خود ارتش را بعدم اطاعت از دولت تحریک کند یا مردم را به نه برداختن مالیات تحریص و یا آنها را برای قیام و انقلاب دعوت کند گرچه هر یک از این اعمال خود به تنهایی جرم بوده و قابل تعقیب هستند ولی نماینده مجلس در این موارد و نظائر آنها دارای عدم مسئولیت کاملی است و هرگز نمیتواند تحت تعقیب جزائی قرار گیرد (بشرطی که ارتکاب این اعمال بسبب انجام وظیفه نمایندگی باشد) .

عدم مسئولیت پارلمانی و یا به تعبیر دیگر تصریح اینکه نمایندگان پارلمان مسئول اقوال و افعال خود، که بمناسبت انجام وظیفه نمایندگی متذکر و انجام می‌دهند، نمی‌باشند امتیازی عجیب و درعین حال لازم است .

این امتیاز از این نظر عجیب است که نماینده مجلس را از حیظه قدرت ابتدائی ترین اصل فطری و جزائی: « هر کس باید به مجازات جرمی که مرتکب شده است برسد » خارج میسازد . در پناه عدم مسئولیت پارلمانی نماینده مجلس قادر است لاینقطع قانون جزا را لگدمال کند. با افراد و دولت افترا گوید. مردم را برای ارتکاب جنحه و جنایت تشویق نماید بدون اینکه خوفی از عواقب اقوال و افعال خود داشته باشد. در صورتیکه اگر کسی به تبعیت از بیانات او مرتکب جرمی شود تعقیب و مجازات میگردد و برای نماینده جز تنبیهات انضباطی طبق آئین‌نامه داخلی مجلس مجازات دیگری وجود ندارد . بدین ترتیب نماینده مجلس مافوق قانونی قرار دارد که تمام افراد جامعه مجبور به اطاعت از آن میباشند و این امتیاز عجیبی است . معذک هر قدر این امتیاز عجیب باشد اعطای آن بنمایند پارلمان بقدری ضروری است که عملاً تمام قوانین اساسی جهان بلااستثنا برقراری آن را پذیرفته‌اند. و قانون اساسی ایران نیز گرچه یکی از اصول خود را بشریح بعدم مسئولیت نمایندگان اختصاص نداده است و فقط ضمن اصل ۱۲ مصونیت پارلمانی بمعنای اخص را تصریح و تثبیت کرده ولی آئین نامه داخلی مجلس این تقیصه را مرتفع ساخته و در ماده ۱۸۹ خود مقرر میدارد: « هیچ یک از نمایندگان برای اظهاراتی که در جلسات مجلس شورای ملی یا کمیسیونها می‌نمایند و یا رائی که میدهند قابل تعقیب نخواهند بود ».

حدود عدم مسئولیت پارلمانی

الف - اشخاصی که از آن استفاده می‌کنند. این اشخاص منحصر آ عبارتند از نمایندگان پارلمان. و اصولاً این قاعده برای حمایت و تأمین استقلال کامل نمایندگان وضع گردیده و لذا شامل کسانی که سمت نمایندگی نداشته و در کارهای پارلمانی شرکت دارند از قبیل وزراء و نمایندگان دولت در کمیسیونهای پارلمانی و غیره نمی‌شود .

ب - اعمالی که مشمول آن میشوند. عدم مسئولیتی که در ماده ۱۸۹ آئین‌نامه داخلی مجلس مقرر گردیده شامل تمام فعالیت هائی است که یکنفر نماینده بسبب انجام وظیفه نمایندگی معمول میدارد.

مسئولیت پارلمانی

گرچه در ماده ۱۸۹ فقط اشاره باظهارات نمایندگان در مجلس و در کمیسیونها گردیده و از اعمال و افعال آنها فقط بذکر « رأی دادن » اکتفا شده ولی بدیهی است که این سکوت دلیل استثنای افعال دیگر و یا اختصاص عدم مسئولیت بموارد مصرحه نیست و اظهاراتی که نماینده‌ای در مجلس یا در کمیسیونها می‌کند، تقدیم طرح و پیشنهاد، خواندن گزارش، سؤال شفاهی یا کتبی، استيضاح، تأیید گزارش کمیسیونهای تحقیق پارلمانی و بطور خلاصه هر عملی که نماینده‌ای انجام میدهد که برای اشخاص عادی انجام آن عمل و وظیفه مقدور و میسر و مجاز نیست مشمول قاعده عدم مسئولیت پارلمانی میباشد اگر چه ماده ۱۸۹ تمام آن اعمال اشاره نکرده باشد زیرا هر کدام از این فعالیتها و اعمال محصول عقیده و مرتبط به رأی وکیل است و ماده ۱۸۹ با ذکر عبارت « یارائی که می‌دهند » تمام اعمال و افعال نماینده را بسبب انجام وظیفه نمایندگی مشمول قاعده عدم مسئولیت قرار داده است.

بدیهی است عدم مسئولیت پارلمانی شامل نفس اظهارات و افعال و آراء میشود نه مقدماتی که منجر به اظهارات و افعال شده است. مثلاً اگر نماینده‌ای رشوه بگیرد تا رأیی دهد و یا اظهاراتی نماید، طبق ماده ۱۸۹ نفس اظهارات و رأی هر چه باشد نماینده عامل آن بعلت ایراد اظهارات مزبور و یا دادن رأی تحت تعقیب جزائی قرار نمیگیرد ولی با تهم اخذ رشوه تحت تعقیب در می‌آید و مقررات قانون جزا در مورد ارتشاء در باره او اعمال میشود. و هم چنین عدم مسئولیت پارلمانی شامل فعالیت های سیاسی وکیل مجلس از نظر اینکه یک مرد سیاسی است بدون اینکه فعالیتها با وظیفه نمایندگی او تماسی داشته باشد نمی‌شود. مثلاً نماینده‌ای که روزنامه می‌نویسد یا در تظاهرات شرکت می‌کند یا نطقی در مجمعی غیر از مجلس ایراد می‌نماید. اگر مرتکب تقصیر و جرمی شده نمیتواند متمسک بعدم مسئولیت پارلمانی گردد زیرا این اعمال را هر مرد سیاسی غیر نماینده نیز میتواند انجام دهد. و اگر عملاً در این قبیل موارد نماینده مجلس از تعرض مصون است بعلت مصونیت پارلمانی اوست نه از جهت عدم مسئولیت پارلمانی.

آثار عدم مسئولیت پارلمانی

اطلاق. بطوریکه از عنوان این قاعده پیداست، عدم مسئولیت پارلمانی در مورد فعالیت هایی که نماینده مجلس بسبب وظیفه نمایندگی انجام می‌دهد **مطلق کامل** است و در واقع برای حمایت نماینده در قبال اتهامات تصویری و خیالی و بمنظور تأمین استقلال و آزادی کامل وی ضرورت انتضا می‌کند که او حتی مسئول جرائم واقعی هم که بمناسبت انجام وظیفه نمایندگی مرتکب میشود نگردد. زیرا در صورتی که این قاعده بطور اطلاق مراعات نگردد و مثلاً نماینده مجلس نسبت به بعضی از افعال خود مسئول و نسبت به بعضی دیگر مسئول نباشد آثار مطلوبه‌ای که از وضع این قاعده منظور نظر مقتنن بوده حاصل نگردیده و استقلال و آزادی وکیل و مجلس بطور کامل حمایت و تأمین نمی‌شود بنابراین اگر نماینده مجلس بسبب وظیفه نمایندگی مرتکب جرمی شود که از جنبه عمومی قابل تعقیب

مصولیت پارلمانی

باشد یا از لحاظ خصوصی موجب ضرر و زیان افراد و مؤسسات خصوصی گردد . دادسرا و اشخاص ذنبغ نمی توانند او را تحت تعقیب قرار دهند و مطالبه جبران خسارت عادی یا معنوی بنمایند . و اگر نماینده مجلس کارمند وزارتخانه ای بود (این شق طبق مقررات قانون انتخابات در ایران متصور نیست) وزارتخانه مربوطه نمیتواند او را مجازات انضباطی و اداری نماید و بطور کلی نماینده مجلس مصون و محفوظ از هر گونه تعقیب است و عدم مسئولیت او مطلق و کامل است .

دوام - عدم مسئولیت پارلمانی نماینده دائمی است ، یعنی وکیل مجلس نه تنها در دوره وکالت بلکه پس از انقضای دوره نمایندگی نیز بعلمت اعمالی که بسبب وظیفه نمایندگی انجام داده مصون از تعقیب است . بدیهی است در غیر اینصورت تهدید تعقیب بعد از انقضای دوره وکالت کافی است که استقلال و آزادی عمل نماینده در دوره وکالت از بین رفته و یا بطور بارزی محدود شود . و این امر خلاف فلسفه وضعی این اصل است .

عدم مسئولیت دارای جنبه عمومی است یعنی منظور از وضع این قاعده حمایت شخص وکیل نبوده بلکه غرض اصلی تأمین استقلال مجلس و حفظ منافع جامعه و رژیم پارلمانی میباشد لذا نماینده مجلس نمیتواند از استفاده از عدم مسئولیت پارلمانی صرف نظر کند و بعبارة دیگر مسئولیت اعمال و افعال نمایندگی خود را بعهده بگیرد ، و اگر تعهد نماید که در مقام تعقیب جزائی از امتیاز عدم مسئولیت پارلمانی استفاده نخواهد کرد چنین تعهدی دارای ارزش قضائی نیست و ایراد عدم مسئولیت پارلمانی بزبان آئین دادرسی مانند ایراد عدم صلاحیت است که قاضی در هر مرحله از دعوی باید رأساً بان توجه کرده و بدون انتظار ایراد طرفین در صورت تحقق عدم صلاحیت قرار مقتضی صادر نماید والا متخلف محسوب می شود .

عدم مسئولیت پارلمانی شامل صورت مجالس مذاکرات پارلمانی نیز میباشد - قاعده عدم مسئولیت پارلمانی شامل روزنامه نگارانی نیز میشود که خلاصه یا متن کامل صورت مذاکرات مجلس را طبع و منتشر می سازند . و لذا اگر روزنامه ای مثلاً نطق نماینده ای را که در ضمن آن باشخاص یا مقاماتی توهین شده است درج نماید نمیتوان او را بعلمت ارتکاب جرم مطبوعاتی تحت تعقیب قرارداد . علت این عدم مسئولیت آنست که مذاکرات پارلمانی هر چه بیشتر در معرض انتشار و استفاده قرار گیرد و روزنامه نگاران بعلمت تحریف و اشتباه و غیره تحت تعقیب قرار نگیرند . در این مورد در اغلب ممالک مقررات خاصی وجود دارد و مطبوعات فقط در صورت نشر صورت مذاکراتی که بتصدیق تند نویسی مجلس رسیده باشد غیر مسئول هستند و الا اگر روزنامه نگاری عقیده شخصی خود را در نقل صورت مذاکرات دخالت داده و بعین خویش در اظهارات نمایندگان دخل و تصرف کند و در نتیجه مرتکب جرم مطبوعاتی شود نمی تواند متمسک بقاعده عدم مسئولیت پارلمانی گردد .

۴- مصونیت پارلمانی به معنای اخص L'Inviolabilité Parlementaire

منظور از مصونیت پارلمانی اینست که نمایندگان مجلس در تمام دوره نمایندگی بعلت ارتکاب جرائمی که در مورد غیر انجام وظیفه نمایندگی مرتکب میشوند تحت تعقیب جزائی و در معرض تهدید و توقیف قرار نمی گیرند مگر با اجازه قبلی مجلسی که عضو آن میباشند .

فلسفه مصونیت پارلمانی نیز عیناً همان فلسفه عدم مسئولیت پارلمانی و فقط بمنظور تأمین استقلال تام و تمام قوه مقننه و اعضای آن در برابر تجاوزات احتمالی قوای دیگر و بخصوص قوه مجریه میباشد چه در غیر اینصورت برای دولت بسیار آسان است که با استناد اتهامات واهی یا حقیقی از فرصت استفاده کرده یک نماینده مزاحم را از شرکت در پارلمان محروم سازد .

مصونیت پارلمانی فقط مصونیت و کیل از خطر توقیف و بازداشت نیست و بلکه بطور کلی مصونیت از هر گونه تعقیب است . چه ممکن است که صرف تعقیب جزائی و کیل بدون اینکه قصد توقیف در بین باشد او را در انجام وظائف و ابراز عقیده و انعی خویش خائف نماید و از درجه مقاومت و استقلال کامل عقیده وی بکاهد و بنابراین مصونیت پارلمانی شامل هر نوع تعقیب جزائی است اعم از اینکه از طرف پارک به یا اشخاص خصوصی بر علیه وکیل عنوان و اقامه شده باشد .

گر چه قاعده مصونیت پارلمانی بطور بارز تری از عدم مسئولیت پارلمانی باصل تساوی افراد در برابر قانون جزا لطمه میزند و صورت یک امتیاز خاص بفتح عدهای را بمناسبت شغل و موقعیت اجتماعی آنان بخود می گیرد ولی هر اندازه که برقراری این امتیاز بفتح نمایندگان غیر اصولی باشد لزوم حیانت استقلال و تأمین آزادی عقیده و رأی نمایندگان و بالتلیجه پارلمان که عالی ترین مرجع قدرت ملی است ایجاب کرده است که تقریباً تمام قوانین اساسی جهان مصونیت پارلمانی نمایندگان را قبول نمایند .

مصونیت پارلمانی در انگلستان و فرانسه - ما برای احتراز از اطاله مقال فقط بذکر چگونگی اجرای این اصل در دو کشوری که از لحاظ قبول و اجرای مقررات حکومت پارلمانی بر سایر کشور ها تقدم دارند می پردازیم .

در انگلستان و کلای پارلمان (مجلس اعیان و لردها) فقط در مورد محکومیت های حقوقی از توقیف شدن مصون هستند و در قبال تعقیب جزائی هیچ نوع مصونیت ندارند . حقوق انگلستان از زمان قدیم خواسته است از توقیف نمایندگان بوسیله طلبکاران آنها جلوگیری نماید و اعلام داشته است که نمایندگان پارلمان را نمیتوان بعلت محکومیت حقوقی و بمنظور وصول طلب در زمانی که جلسات پارلمان منعقد است تحت تعقیب قرارداده و توقیف نمود .

این امتیاز در زمان سابق وسعت قابل ملاحظه ای داشت و نه تنها شخص وکیل بلکه اموال او نیز از خطر توقیف مصون بود . تا اینکه ژرژ سوم طی فرمانی اعلام

مصونیت پارلمانی

داشت که مصونیت پارلمانی در موارد محکومیت حقوقی فقط خود نماینده را از خطر توقیف مصون میدارد و اقامه دعوی بر علیه آنان تا جایی که منجر به توقیف نشود و حتی مصادره و توقیف دارائی و اسوا ل نمایندگان در قبال محکومیت حقوقی آنها جایز است . بدیهی است غیر از توقیف نمایندگان مجلس از تضيیقات بدنی نیز مصون بودند (در قدیم طلبکاران حق داشتند در قبال طلب خود نسبت به بدهکاران شکنجه بدنی وارد آورند) ولی امروزه که تضيیقات بدنی در مورد محکومیت های حقوقی و تجارتي موقوف شده است و فقط طلبکار حق توقیف بدهکار را دارد این مصونیت منحصر به توقیف گردیده است .

چنانکه ذکر شد در انگلستان مصونیت پارلمانی فقط محدود به تعقیب حقوقی نمایندگان میشود و بهیچ وجه بجرائم قابل مجازات سرایت نمی کند . حقوق انگلستان اجازه نمی دهد که عنوان نمایندگی بتواند استثنائی در برابر قانون مجازات عمومی و اجرای عدالت ایجاد نماید ، پارلمان انگلستان راضی نمی شود که حتی دیوارهای آن بتواند نمایندگان را از قلمرو قانون جزا خارج سازد و فقط هرگاه نماینده ای بر اثر اتهامی توقیف شود باید علت توقیف از طرف قاضی توقیف کننده به پارلمان اطلاع داده شود .

در فرانسه انقلاب کبیر ۱۷۸۹ مصونیت پارلمانی در امور جزائی را تجویز کرد و در این کشور برخلاف انگلستان ضرورت مصونیت پارلمانی در امور جزائی بیشتر از امور حقوقی احساس و تشخیص داده شده است . مجلس مؤسسان اولیه فرانسه مصونیت پارلمانی را ضامن آزادی پارلمان و وکیل میداند و فرمان ۲۶ - ۲۷ ژوئن ۱۷۹۰ مقرر میدارد که اعضای پارلمان میتوانند طرف دعوی و شکایت باشند ولی جز در مورد جرائم مشهود توقیف آنها از طرف هیچ مقام اداری و قضائی بدون اطلاع و اجازه قبلی مجلس مجاز نیست . قانون اساسی ۱۷۹۱ این مصونیت را تا اندازه ای محدود کرد و اجازه داد که وکیل مجلس را میتوان توقیف احتیاطی کرد ولی ادامه بازداشت منوط با اجازه مجلس است و سپس نیز تمام قوانین اساسی فرانسه (از انقلاب کبیر تا ۱۹۴۶ چهارده بار در قانون اساسی فرانسه تجدید نظر شده است) با اختلافات نامحسوسی مصونیت پارلمانی را قبول کرده اند و فقط کنوانسیون در سال ۱۷۹۳ مصونیت پارلمانی نمایندگان را لغو کرد که با اقدام باین عمل و توقیف دسته جمعی عده زیادی از نمایندگان از طرف دولت خود کنوانسیون نیز از بین رفت . (اول آوریل ۱۷۹۳) . اصل ۲۲ قانون اساسی ۱۹۴۶ فرانسه مقرر میدارد : « در تمام دوره نمایندگی هیچ یک از نمایندگان پارلمانی را نمیتوان تحت تعقیب جزائی قرار داد . و یا آنها را توقیف کرد مگر با اجازه مجلس مربوطه جز در مورد جرائم مشهود . توقیف و تعقیب نماینده متهم در صورت تقاضای مجلس مربوطه موقوف میشود . » .

در ایران اصل ۱۲ قانون اساسی مقرر میدارد : « بهیچ عنوان و بهیچ دست آویز کسی بدون اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی حق ندارد متعرض اعضای آن بشود اگر احياناً یکی از اعضا علناً مرتکب جنحه و جنایتی شود و در ضمن ارتکاب جنایت

مصونیت پارلمانی

دستگیر گردد باز باید اجرای سیاست درباره او باستحضار مجلس باشد. بنا بر این حدود مصونیت پارلمانی در ایران دارای وسعت بیشتری نسبت بمصونیت پارلمانی در فرانسه است زیرا اصل ۱۲ اولاً بطور مطلق نمایندگان را از هر گونه تعرض از ناحیه هر کس باشد مصون داشته و لذا نماینده مجلس را حتی بتقاضای طلبکار نیز نمی شود توقیف کرد ثانیاً در جرائم مشهود نیز اجرای سیاست را منوط باستحضار مجلس کرده است.

از متن اصل ۱۲ چنین استنباط میشود که در مورد جرائم مشهود میتوان وکیل را دستگیر (که لغت حقوقی آن توقیف است) کرد منتها اجرای سیاست (محکومیت قطعی) باید با استحضار مجلس باشد و مراد از کلمه استحضار نیز عرفاً کسب اجازه قبلی نبوده و بلکه فقط اعلام اجرای سیاست به مجلس است. ولی آئین نامه داخلی مجلس اصل ۱۲ را تفسیر کرده و ماده ۱۸۳ آئین نامه می گوید: « اگر نماینده ای در حین ارتکاب جنایت در خارج از محوطه مجلس دستگیر شود نظر بمصل ۱۲ قانون اساسی متهم باید فوراً بمجلس شورای ملی اعزام گردد در این مورد گزارش جریان در اولین جلسه علنی مجلس قرائت وبدون مباحثه به کمیسیون قوانین دادگستری رجوع میشود. این حکم نسبت بنمایندگی که در محوطه مجلس شورای ملی در حین ارتکاب جنحه یا جنایت باسر رئیس مجلس دستگیر شود نیز جاری است.»

و ماده ۱۸۴ اضافه می نماید: « در کلیه موارد مذکور در مواد ۱۸۲ و ۱۸۳ توقیف موقت متهم بحکم رئیس مجلس بعمل خواهد آمد و ادامه توقیف یا استخلاص متهم منوط برای کمیسیون قوانین دادگستری است » بنامواد فوق توقیف متهم در مورد جرائم مشهود فقط با اجازه رئیس و تصویب کمیسیون دادگستری مقدور است.

این تعبیر بنظر ما تحریفی از اصل ۱۲ قانون اساسی میباشد چه در اصل مزبور صراحتاً قید شده در مورد ارتکاب جنایت و جنحه باید اجرای سیاست در باره نماینده با استحضار مجلس باشد.

مسئلاً اجرای سیاست را با توقیف موقت متهم بمنظور تحقیق و تکمیل پرونده نمی توان یکی دانست وبعلاوه برای برقراری مصونیت پارلمانی در مورد جرائم مشهود نیز نمی توان منطقی و فلسفه ای تصور کرد زیرا در این قبیل موارد چون جرم مشهود است هیچ گونه شائبه اسناد واتهام واهی بمنظور سیاسی برای نماینده متصور نیست.

حدود مصونیت پارلمانی

۱ - مصونیت پارلمانی شامل جرائمی است که مربوط بانجام وظیفه نمایندگی وکیل مجلس نباشد چه در غیر اینصورت نماینده از عدم مسئولیت پارلمانی استفاده می کند.

۲ - مصونیت پارلمانی فقط شامل جرائم از درجه جنحه و جنایت است و در امور خلاقی مصونیت جاری نمیشود زیرا در امور خلاقی بیم اینکه نماینده در معرض تهدید و توقیف قرار گیرد وجود ندارد و حداکثر محکومیت در امور خلاقی پرداخت مبلغ محدودی جریمه نقدی است و سرایت مصونیت به امور خلاقی متایر بافلسفه

مصونیت پارلمانی

وضع آن میباشد معذک قانون اساسی ایران مصونیت را شامل هرگونه عملی دانسته که ممکن است آنرا تعرض تلقی کرد و چون تعرض اصطلاح حقوقی نیست تا ارزش و حدود قضائی آن مشخص باشد با تعبیر وسیع کلمه تعرض میتوان گفت که نمایندگان مجلس ایران در امور خلافی نیز مصونیت دارند.

۳- مصونیت پارلمانی شامل امور جزائی است نه حقوقی و بدین ترتیب

نمایندگان مجلس را در امور حقوقی میتوان طرف دعوی قرار داده و در صورت محکومیت بر علیه آنها اجرائیه صادر و اموال آنها را توقیف نمود و تنها مصونیت نماینده در قبال اسناد لازم الاجرا مصونیت او از توقیف بتقاضای بستانکار و یا محکوم له میباشد. و در این خصوص ماده ۱۹۰ آئین نامه داخلی میگوید «موارد فوق ناظر بدعای حقوقی بر نمایندگان نیست و امور حقوقی مستقیماً و طبق مقررات عمومی مربوط بمراجع صالحه قضائی است جز بازداشت نماینده در قبال وجه محکوم به که با اجازه مجلس شورای ملی خواهد بود.»

۴- مصونیت فقط شامل شخص نماینده میشود. در تفسیر حدود مصونیت

پارلمانی این بحث پیش می آید که مصونیت پارلمانی شامل کسان نماینده و مسکن او نیز میشود یا نه و میتوان خانه نماینده را بازرسی نمود یا خیر. در این خصوص دو نظر وجود دارد اول آنکه حکم عام شمول قانون در حق تمام افراد و بطور یکسان متوقف نمی شود مگر بموجب نص خاص و چون در قوانین ایران (اعم از اساسی و عادی و آئین نامه داخلی مجلس) نص خاصی که دال بر مصونیت مسکن نماینده از بازرسی باشد وجود ندارد لذا مصونیت پارلمانی شامل مسکن نمایندگان نمی شود.

نظر دیگر اینست که اگر مسکن نماینده دارای مصونیت نباشد ممکن است در معرض بازرسی و توقیف قرار گیرد و بالتبقیه بقعالت پارلمانی او لطمه وارد گردد و مثلاً اسناد و اوراقی که نماینده بر علیه دولت جمع آوری کرده است از بین رفته و یا آزادی کار او مختل شود و لذا مصونیت مسکن جزء لاینجزای مصونیت شخص نماینده است.

بهر حال چنانچه اشاره شد در این مورد در قوانین ایران نص خاص وجود ندارد و برای روشن شدن امر باید بنصوص و سوابقی که در قوانین سایر کشورها وجود دارد مراجعه کرد.

طبق پاراگراف ۱۰۳ قانون تحقیقات جزائی آلمان بازرسی خانه نماینده رایشتاگ اگر بقصد یافتن متهم و یا مجرمی غیر از خود نماینده و یا برای کشف اسناد و مدارکی بر علیه شخص ثالث صورت گرفته باشد حتماً مجاز است ولی بازرسی منزل نماینده رایشتاگ برای یافتن مدارک و اسنادی بر علیه خود او مجاز نیست.

(Garantie politique des membres du Reichstag, p. 45)

قانون اساسی فرانسه نیز در این مورد ساکت است ولی دانشمندان حقوقی فرانسه از قبیل لافارییر J. Laferrière و پیراژن Pierre Eugène معتقدند که مصونیت پارلمانی شامل خانه نماینده مجلس نمی شود و سوابق موجوده در مجلس فرانسه نیز مؤید این معنی است.

مصونیت پارلمانی

در سال ۱۸۹۴ خانه یکی از نمایندگان مجلس فرانسه از طرف مأمورین مالیه بازرسی شد ولی مسئله تقض مصونیت پارلمانی در مجلس فرانسه مطرح نگردیده و هیچ کدام از نمایندگان نسبت بعمل بازرسی اعتراض نکردند. در ایران تا آنجا که نگارنده مطلع است چنین موردی پیش نیامده جز در سال ۱۳۳۰ که خانه یکی از نمایندگان مجلس سنایستور بازرسی تهران برای جلب متهمی که گفته شده بود در آنجا مخفی است بازرسی شد و این عمل موجب اعتراض شدید سناتور ها گردید. ولی بالاخره چون دادگاه عالی انتظامی قضات بازرسی را خطا کار تشخیص نداد از نظر قضائی امکان بازرسی مسکن نماینده بمنظور دستگیری و جلب متهم ثالثی تأیید گردید.

در تأیید رویه قضائی مذکوره بنظر ما نیز مصونیت پارلمانی در ایران فقط مختص شخص نماینده است و مسکن و منزل نمایندگان اگر در مورد جمع آوری اسناد و مدارک بر علیه خود آنها مصونیت داشته باشد مسلماً در صورتی که منظور جمع آوری دلایل بر علیه شخص ثالث و یا دستگیری و جلب متهم ثالث باشد مصونیت ندارد.

و اما در مورد بستگان و کسان نماینده تردیدی نیست که مصونیت پارلمانی شامل آنها نمی شود و هرگز قابل تصور نیست که مصونیت پارلمانی را بر خلاف نظر رئیس سابق مجلس سنا «بتوان بخانه و زندگی و عیال و اطفال نماینده سرایت داد» و اگر مثلاً فرزند نماینده ای مرتکب جرمی شد برای تعقیب او قبلاً از مجلسی که پدر او در آن عضویت دارد کسب اجازه نمود.

مدت مصونیت پارلمانی

مصونیت پارلمانی برای تمام دوره نمایندگی است. اصل ۱۲ قانون اساسی شرط استفاده از مصونیت را عضویت مجلس مقرر میدارد و لذا بمجرد اینکه کسی بعنوان نماینده مجلس شناخته شد و حق ورود به پارلمان و شرکت در جلسات آنرا داشت مادام که نمایندگی او بجهتی از جهات از قبیل استعفا یا انقضای دوره نمایندگی یا انحلال مجلس و غیره منتفی نگردیده است دارای مصونیت میباشد. در فرانسه و انگلستان چون مجالس مکننه دارای دوره های اجلاسیه معین بوده و پس از اتمام دوره اجلاسیه پارلمان برای مدت معینی تعطیل میشود. عده ای معتقدند که مصونیت پارلمانی در دوره تعطیلات مجلس موقوف میشود ولی این نظر طرفدار زیادی ندارد زیرا فعالیت سیاسی نماینده با تعطیل مجلس موقوف نمی شود و تنها فاصله بین دوره های اجلاسیه مجلس از قبیل تعطیل تابستانی و غیره نمیتواند رافع مصونیت پارلمانی گردد.

تأییر و کالت در تعقیب اتهامات مربوط بدوره قبل از نمایندگی.
ماده ۱۸۲ آئین نامه داخلی میگوید: « هرگاه نماینده ای بارتکاب جنحه یا جناحتی متهم شود اعم از اینکه تاریخ عمل منشاء اتهام زمان نمایندگی یا قبل از آن باشد وزیر دادگستری باید . . . » و بدین ترتیب اعم از اینکه تاریخ اتهام مربوط بدوره نمایندگی یا قبل از آن باشد نماینده مجلس از مصونیت استفاده میکند و این امر نتیجه منطقی اصل ۱۲

قانون اساسی میباشد زیرا با امکان تعقیب جزائی نماینده با اتهام مربوطه بدوره قبل از نمایندگی امکان توقیف او نیز حاصل میشود چه توقیف موقت متهم یکی از نتایج طبیعی تعقیب جزائی است در اینصورت اصل ۱۲ که تعرض بنمایندگان را بطور مطلق منع کرده نقض میشود .

اجرای حکم قطعی درباره نماینده مجلس - ممکن است مواردی پیش آید که نماینده مجلس قبل از انتخاب به نمایندگی متهم بارتکاب جرمی باشد و پرونده مراحل تحقیق خود را طی کرده و در دادگاه صالحه تحت رسیدگی باشد ولی قبل از صدور رأی متهم بنمایندگی مجلس انتخاب شود ، در اینصورت تکلیف چیست؟ اصولاً مراتب مصونیت پارلمانی از لحاظ توجه بفرسغه وضعی آن بموارد مذکور منطقی بنظر نمیرسد چه مصونیت پارلمانی برای صیانت نمایندگان از تعدیات احتمالی دولت درباره آنها وجوگیری از دستگیری نمایندگان باستناد اتهامات تصویری میباشد ، در صورتیکه کسی قبل از نمایندگی متهم شد و پرونده او نیز بحرحله رأی رسید نمیتوان تصور کرد که منشاء اتهام او اعمال نظریات سیاسی میباشد ولذا باید تعقیب ادامه پیدا کرده و رأی صادره در صورت محکومیت درباره او اجرا شود ولی چون اصل ۱۲ با بکار بردن عبارت « هر گونه تعرضی » معنای وسیعی را از مصونیت پارلمانی در نظر گرفته است لذا نماینده مجلس حتی در قبال محکومیت های قطعی و اجرای سیاست نیز مصونیت دارد و اجرای حکم و بازداشت متهم در هر صورت منوط بر رأی واجازه مجلس میباشد . و چون نفس تعقیب و صدور حکم محکومیت ولو عملیات تحقیق و تعقیب مربوط بزمان قبل از نمایندگی باشد ممکن است صورت یکنوع تهدید ضمنی هم بخود بگیرد و از طرف دیگر حکم صادره بدون اجازه مجلس قابل اجرا نیست لذا در این قبیل موارد نیز بردستگاههای قضا و محاکم فرض است که قبل از مبادرت بصدور حکم در تقاضای سلب مصونیت اقدام نمایند و یا رسیدگی را موکول به سلب مصونیت و یا خاتمه دوره نمایندگی نمایند .

مصونیت پارلمانی و جرائم مشهود - اغلب از قوانین اساسی جهان منجمله

قانون اساسی فرانسه برای نمایندگان در صورت ارتکاب جرائم بصورت مشهود مصونیت قائل نشده اند زیرا وقتی نماینده ای بطور مشهود مرتکب جرمی شود مثلاً کسی را مقتول سازد تصور اینکه اتهام منتسبه باو ممکن است تصویری و ساختگی بوده و دارای منشاء سیاسی و ناشی از اغراض خاص است مورد پیدا نمی کند و برای استفاده از مصونیت نیز موجبی نیست و فقط باید توقیف متهم از طرف مقامات قضائی باطلاع مجلس مربوطه برسد . ولی قانون اساسی ایران از مصونیت پارلمانی تعبیر وسیعی کرده و بخصوص مواد ۱۸۳ و ۱۸۴ و آئین نامه داخلی نماینده ای را که در حین ارتکاب جنحه یا جنایت اعم از اینکه در محوطه داخلی مجلس و یا خارج از مجلس مرتکب و دستگیر شده باشد مصون از تعقیب قضائی دانسته و مقرر میدارد که توقیف متهم بنا بدستور رئیس مجلس و ادامه توقیف یا استخلاص آن مربوط بنظر کمیسیون دادگستری مجلس است و تازه این نظر کمیسیون موقتی است زیرا بموجب ماده ۱۸۵ کمیسیون دادگستری پس از رسیدگی با اتهام و جمع آوری دلائل نظر خود را مبنی بر برائت یا تعقیب ابراز میدارد که در صورت تأیید نظر کمیسیون مبنی بر تعقیب از طرف مجلس از نماینده سلب مصونیت میشود . بنابراین حتی در جرائم مشهود نیز نمایندگان مجلس در ایران عملاً از مصونیت پارلمانی استفاده می نمایند .

آثار مصوبیت پارلمانی

لفظ مصوبیت پارلمانی را بر خلاف مفهوم آن نباید بمعنی وسیع کلمه تلقی و تعبیر کرد .

مصوبیت پارلمانی هرگز نماینده را از مجازات جرمی که مرتکب شده معاف و مصون نگه نمیدارد و بلکه اثر مصوبیت فقط محدود بدوره نمایندگی است و در این مدت شروع تعقیب جزائی منوط با اجازه مجلس و موافقت با تقاضای سلب مصوبیت است و اگر چنانچه مجلس مربوطه با سلب مصوبیت نماینده موافقت نکرد و تقاضای سلب مصوبیت وزیر دادگستری را رد نمود این امر بهیچ وجه حاکی از برائت متهم نیست و بلکه فقط تعویق تعقیب و دادرسی تا خاتمه دوره و کالت میباشد .

مصوبیت پارلمانی مربوط بنظم عمومی است . مصوبیت پارلمانی هرگز به خاطر حفظ نمایندگان از تعقیب جزائی و یا بمنظور تأمین منافع شخصی آنها وضع نگردیده و بلکه غرض از مصوبیت پارلمانی تأمین استقلال و آزادی خود مجلس میباشد و لذا نماینده مجلس نمی تواند از مصوبیت صرف نظر کند و دادگاه باید رأساً اعم از اینکه نماینده بخواهد استناد بمصوبیت خود نماید یا نه متوجه این مسئله بوده و تا سلب مصوبیت از او تعقیب را موقوف دارد و ادامه تعقیب با استناد صرف نظر کردن نماینده از مصوبیت پارلمانی تخلف محسوب میشود .

وظیفه مجلس در قبال تقاضای سلب مصوبیت

طبق ماده ۱۸۳ آئین نامه داخلی مجلس تقاضای سلب مصوبیت توسط وزیر دادگستری از مجلس بعمل می آید و ماده ۱۸۵ مقرر میدارد که کمیسیون دادگستری مجلس مکلف است همه قسم تحقیقات از قبیل مراجعه بامناد و مدارک و خواستن توضیحات از شخص متهم و تحقیقات از اشخاص دیگری که لازم بداند بعمل آورده و گزارش خود را تقدیم مجلس شورای ملی نماید .

این گزارش خواه دائر بر برائت متهم باشد و خواه مبنی بر مجرمیت در جلسه علنی مجلس شورای ملی مطرح و در صورتیکه رأی مجلس بر برائت متهم باشد رئیس مجلس برائت او را اعلام مینماید و هرگاه مبنی بر تعقیب باشد مصوبیت او سلب و پرونده از طریق وزارت دادگستری به محکمه صلاحیتدار ارجاع میگردد با توجه بماده مزبور دو مورد پیش می آید

۱ - موافقت با تقاضای سلب مصوبیت . در اینصورت نماینده مانند یک فرد عادی در قلمرو قانون مجازات عمومی و آئین دادرسی جزائی قرار گرفته و مورد تعقیب واقع میشود نماینده فقط در مورد اتهامی که موضوع تقاضای سلب مصوبیت بوده تحت تعقیب قرار می گیرد و اگر چنانچه در ضمن رسیدگی اتهام دیگری متوجه او گردید برای تعقیب اتهام جدید اجازه مجدد مجلس لازمست و سلب مصوبیت در مورد یک اتهام کافی نیست که در مورد اتهامات دیگر نیز بتوان او را تحت تعقیب قرار داد .

۴- رد تقاضای سلب مصونیت - در اینصورت امکان تعقیب تاخاتمه دوره نمایندگی از مراجع تعقیب سلب میشود و این تأخیر در رسیدگی گرچه ممکن است از لحاظ حفظ آثار و علائم جرم و از جهت لزوم تسریع در رسیدگی های جزائی بمنظور کشف حقیقت و جمع آوری دلایل بنفع نماینده متهم تمام شود ولی هرگز مراد از رد تقاضای سلب مصونیت برائت متهم نیست گرچه رد تقاضای سلب مصونیت عملاً به برائت او کمک مؤثر می کند و چه بسا در جرائمی که بر اثر عدم دسترسی مقامات قضائی بمتهم و غیر مقدور بودن بازجوئی از وی موجبات تعقیب بعدی از بین می رود .

با مراجعه بمتن ماده ۱۸۵ آئین نامه داخلی بنظر میرسد که در صورت اعلام برائت متهم و موافقت مجلس بانظر کمیسیون دادگستری دیگر امکان تعقیب مجدد متهم پس از خاتمه دوره نمایندگی مقدور نیست و با توجه بصورت جلسه مذاکرات کمیسیون دادگستری مجلس مورخه ۱۰ خرداد ۳۲ کمیسیون دادگستری نیز استنتاج مذکوره را از ماده ۱۸۵ نموده است ولی بنظر ما نه تنها استنتاج کمیسیون از ماده ۱۸۵ صحیح نیست بلکه ماده ۱۸۵ آئین نامه در صورت صراحت هم نمیتواند مستند عدم تعقیب نماینده متهم بعد از انقضای دوره نمایندگی باشد ولو اینکه مجلس با تقاضای سلب مصونیت موافقت نکرده و رأی بر برائت متهم بدهد . زیرا ماده ۱۸۵ آئین نامه داخلی مجلس چنداصل مهم از قانون اساسی را صریحاً نقض می کند و حتی فلسفه خود مصونیت پارلمانی را هم نادیده می گیرد و چون قوانین عادی و آئین نامه های مستند بقوانین عادی قدرت معارضه با قانون اساسی را ندارند لذا دارای ارزش قضائی نمی باشند .

توضیح اینکه طبق اصل ۸ متمم قانون اساسی تمام افراد در قبال قانون مساوی الحقوق میباشد و صرف نمایندگی نمیتواند مانع از اجرای کیفر در باره مجرمی باشد و از طرف دیگر با توجه باصول ۲۷ و ۲۸ و ۷۱ متمم قانون اساسی مرجع رسیدگی به کلیه تظلمات عمومی دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه شناخته شده اند و هرگز قانون اساسی به مجلس شورای ملی اجازه نداده است که درباره اتهام اعضای خود حق قضاوت داشته باشد و آنها را تبرئه نموده یا قابل تعقیب بداند و تنها حقی که برای مجلس متصور است اینست که با ملاحظه کیفیت اتهام وجهات آن و توجه باوضاع سیاسی تشخیص دهد که سلب مصونیت یعنی تعقیب فوری نماینده ضروری است یا نه . بعبارت دیگر با توجه بفلسفه وضعی قاعده مصونیت پارلمانی نمیتوان گفت که مجلس موظف است رل قاضی تحقیق و یا هیئت منصفه را بازی کند و وارد رسیدگی در ماهیت اتهام شود بلکه تنها تکلیف مجلس اینست که تشخیص دهد که موافقت با تقاضای سلب مصونیت نماینده برای انجام وظایف پارلمانی و باستقلال و آزادی مجلس لطمه وارد میسازد یا خیر و حتی متن رأی سلب مصونیت و اظهارات نمایندگان در این مورد باید بنحوی باشد که توهم تخلفه و تقویت دلائل اتهام موجود نباشد .

بعلاوه اگر چنانچه طبق ماده ۱۸۵ در صورت اعلام برائت متهم تعقیب مجدد وی پس از خاتمه دوره نمایندگی مقدور و مجاز نباشد در صورت داشتن عقیده بر مجرمیت

مصونیت پارلمانی

و موافقت با سلب مصونیت هم‌می‌بایستی محاکم قضائی مطلقاً رأی بر محکومیت و مجرمیت متهم بدهند در حالی که نه تنها محاکم قضائی این اجبار را ندارند و میتوانند رأی بر برائت متهم صادر کنند خود آئین نامه نیز در ماده ۱۸۸ این مطلب را پیش‌بینی کرده است .

بطور کلی در این مسئله دو نظر موجود است نظر اولی مبنی بر اینست که چون مصونیت پارلمانی استثنائی است که بر اصل کلی تساوی افراد در قبال قانون جزا وارد آمده نباید این استثنا دارای میدان وسیعی باشد زیرا تنها موجب برقراری مصونیت پارلمانی لزوم حمایت نماینده مجلس در قبال اتهامات احتمالی است که منشأ سیاسی داشته و منظور از اسناد اتهامات مزبور تهدید و تخویف نماینده باشد . و لذا در موقع طرح تقاضای سلب مصونیت مجلس باید وارد تحقیق گردیده و معلوم دارد که اتهامات انتسابی ناشی از اغراض خصوصی و یا نظرات سیاسی و بمنظور دور کردن و کیل از صحنه سیاست و انجام وظیفه نمایندگی اوست یا خیر و اگر جهات مزبور موجود نبود موافقت با سلب مصونیت نماید .

در جلسه ۳۱ ۱۹۳۱م مخبر کمیسیون دادگستری مجلس ملی فرانسه هنگام طرح گزارش سلب مصونیت یکی از نمایندگان چنین می‌گوید : « کمیسیون با توجه برویه و سابقه موجود که همواره برای مجلس لازم‌الاتباع هستند چنین تشخیص داده است که ورود در ماهیت امر بهیچ وجه از وظایف کمیسیون نیست و بلکه این مسئله در صلاحیت پارک است و ما با توجه بروح قانون اساسی باید روشن نمائیم که تقاضای سلب مصونیت قانونی و جدی است یا خیر . قانونی یعنی خالی از هر گونه عواقب مآل‌اندیشی‌های سیاسی دولت . جدی یعنی بررسی اینکه اتهام وارده صورت مهم و واقعی داشته و ناشی از تصورات پارک که بر اثر کوچکترین شکایتی اشخاص را بدون توجه بعواقب رسیدگی تحت تعقیب قرار می‌دهند نیست . » این نظر قبلاً نیز در پارلمان فرانسه مجری بوده و در ۱۹۴۷ مجدداً در مورد دیگری نیز تأیید شده است .

نظر دیگر حاکی از اینست که مجلس باید اختیارات بیشتری در این مورد داشته و برای جلوگیری از هر گونه اعمال نفوذ و تهدید راساً دلایل اتهام را مورد رسیدگی قرار دهد و به آسانی با تقاضای سلب مصونیت موافقت ننماید مگر در مواردی که شرافت و کیل در معرض خطر قرار گرفته و منافع عمومی ایجاب می‌کند که قضیه در محاکم قضائی مطرح و روشن شود و یا افکار عمومی نگران نتیجه رسیدگی قضائی می‌باشد .

ولی بهر حال طرفداران هر دو نظر با امکان تعقیب قضائی متهم پس از خاتمه دوره نمایندگی ولو تقاضای سلب مصونیت از طرف مجلس رد شده باشد موافقتند .

مصونیت پارلمانی و مدیریت روزنامه

پارلمانی از جهت اصلی خود منحرف شده است مصونیت مدیران جرائدی است که سمت نمایندگی مجلس را نیز دارند . چه طبق قانون مطبوعات اگر در روزنامه‌ای نسبت باشخاص یا مقامات دولتی اهانتی وارد آمده و جرمی واقع گردد مدیر روزنامه مسئول است . و پاره‌ای از جرایم نه تنها در ایران بلکه در سایر کشورها هم چون تحت مدیریت یکی از نمایندگان

مصونیت پارلمانی

مجلس اداره میشوند با وجود ارتکاب جرائم مطبوعاتی مدیر آنها هرگز تحت تعقیب قرار نمی‌گیرد زیرا تقاضای سلب مصونیت نماینده مدیر روزنامه یا بعثت کثرت مشغله پارلمان و با سبب بی‌اهمیت بودن موضوع اتهام یا مطرح نمی‌شود و یا مورد موافقت قرار نمی‌گیرد.

و بالتجربه جرائم ارتكابی این قبیل جرایم بدون تعقیب می‌مانند. گرچه قانون مطبوعات ایران با سرایت مسئولیت بنویسنده مقالات خواسته تا اندازه‌ای رفع این محظور را بکند ولی این پیش‌بینی مؤثر واقع نگردیده است. در این مورد بعضی از قوانین اساسی مقرراتی پیش‌بینی کرده‌اند مثلاً اصل ۲۳ قانون اساسی ۱۹۱۲ لهستان مقرر میداشت که نمایندگان مجلس حق ندارند مدیریت مسئول روزنامه یا مجله‌ای را قبول کنند و در فرانسه یکی از نمایندگان مجلس پیشنهادی داده بود که در مورد جرائم مطبوعاتی مدیر روزنامه اگر نماینده مجلس باشد حق استفاده از مصونیت پارلمانی را نداشته باشد. قانون اساسی ایران و قانون مطبوعات اخیر نیز در این باره مقررات خاصی پیش‌بینی نکرده‌اند و بنظر میرسد که جرائم مطبوعاتی نماینده نیز مانند سایر جرائم مشمول قاعده مصونیت پارلمانی می‌باشند.

